

Omgaan met taboes - ervaringen van een leerling-begeleider

Leo Ewals werkt als leraar Frans op het Kandinsky College te Nijmegen. Hij is er tevens coördinator Havo. Hij constateert dat hoewel allerlei taboes verdwenen lijken te zijn er toch nog steeds onderwerpen zijn die voor leerlingen, ouders en leraren moeilijk bespreekbaar zijn. Problemen los je echter niet op door te zwijgen, maar door erover te praten. Dat wil Ewals duidelijk maken in dit artikel, vrij naar het leven geschreven.

Leo Ewals Charlotte moest altijd naar het toilet, liefst midden onder de les. Ik vond dat nooit goed en legde haar geduldig uit dat ravissante jonge meiden een uitstekende blaas hebben, die door zijn grote elasticiteit gemakkelijk de inhoud van twee blikjes cola vast kan houden gedurende twee opeenvolgende lessen, en dat bovendien de pauzes tussen de lessen lang genoeg waren om per keer zonodig meer dan 10 liter vocht aan moeder aarde terug te geven. Om haar gezicht in de klas niet te verliezen reageerde zij met een zuurzoete glimlach, maar het zat haar duidelijk hoog.

Op een gegeven moment was ik niet meer alleen haar leraar Frans, maar ook haar coördinator. Toen kreeg ik een telefoontje van haar moeder die zei dat dochterlief een chronische aandoening had waardoor zij bij vlagen hevige aandrang kreeg, zonder overigens echt te moeten. Of ik maar niet tegen de dochter wilde zeggen dat zij gebeld had, want ja, ik begreep, jonge meiden willen niet te koop lopen met lichamelijke mankementen. Maar

of we er toch rekening mee konden houden.

Het is één van de vele taboes waar je als leerlingbegeleider op school dagelijks mee geconfronteerd wordt. Gezondheidsproblemen, ruziënde en scheidende ouders, aanraking met justitie, depressiviteit en andere psychische problemen: verreweg de meeste leerlingen praten liever niet over dit soort zaken, niet met hun mentor, niet met medeleerlingen. Zij ervaren deze onderwerpen dus als een soort taboe, als iets waarover volgens de sociale conventie niet gesproken kan worden (met dank aan meneer Van Dale). Toch gaat het hier om emoties die uitermate remmend werken op het goed functioneren van de leerling op school en bepalend zijn voor zijn welbevinden. Werk aan de winkel dus voor de leerlingbegeleider.

Grenzen verschuiven Nu is de grens van wat taboe is voor ieder mens anders. Als bij Marie-Hélène het maandverband doorlekt, dan maakt ze daar geen geheim van.

Integendeel, soms heb ik bijna het gevoel dat ze graag een beetje koketteert met haar vrouwelijkheid. De meeste meisjes die een keer eerder naar huis willen vanwege opspelende maandstonden zeggen mij alleen dat ze zich niet zo goed voelen. Wat voor de één taboe is, is voor de ander één van de doodgewone dingen van het leven.

Taboes zijn sterk aan tijd, plaats en milieu gebonden. En grenzen verschuiven. Er is in onze West-Europese cultuur vanaf de middeleeuwen een duidelijke ontwikkeling naar meer kennis van de mens, meer acceptatie van de mens, en we praten makkelijker over wat ons beweegt. De taboes van gisteren zijn de gespreksonderwerpen van morgen.

Tamelijk nieuw is dat we door de sterke immigratie van allochtonen weer een stel nieuwe taboes gekregen hebben op het moment dat we dachten daar net mee afgerekend te hebben. Zo is de man-vrouw verhouding in verschillende immigrantenmilieus voor het gevoel van de westerling ouderwets. Het is voor een Turkse jongen vaak moeilijker de autoriteit te accepteren van een lerares dan van een leraar, afhankelijk natuurlijk van hoe ze daar thuis tegenover staan. En als de lerares de vader van die Turkse jongen opbelt, kritiek heeft op zoonlief en er hem als vader op aanspreekt, dan kan die vader zeer geïrriteerd reageren en

het gevoel hebben dat ze dat niet kan maken.

Arm om een schouder

Wat tegenwoordig ook veel meer taboe is dan vroeger, is lichamelijk contact. Laatst was er een meisje dat zei dat haar opa gestorven was en meteen in huilen uitbarstte. Zelf had ik in die periode net mijn schoonvader verloren. Hij had een paar weken in coma gelegen en 's nachts lagen mijn vrouw en ik soms wakker met het idee dat de telefoon wel zo zou gaan. Ik was moe en emotioneel en eigenlijk zonder erbij na te denken sloeg ik mijn arm om het meisje, dat met haar hoofd tegen mijn schouder uithuilde. Menselijk, maar niet professioneel, zullen sommigen denken, zeker niet in het huidige tijdsgewricht. Er liep net een collega langs die me met het meisje in de armen zag staan. Ik keek hem aan, hij liep door en sprak me er niet meer op aan. Hij zal het wel begrepen hebben. Voor hetzelfde geld echter wordt je bij de directie ter verantwoording geroepen. Want waar gezagsverhoudingen spelen is fysiek contact tegenwoordig 'not done'.

In onze cultuur heeft zich de overtuiging ontwikkeld dat op veel punten zwijgen zilver is en spreken goud. Je lost problemen niet op door er over te zwijgen, maar door er over te praten. Natuurlijk, je moet de vuile was niet overal buiten hangen, maar alles van tafel vegen werkt ook niet. Bovendien, wat doet de leerling die door persoonlijke problemen of door de thuis-situatie ernstige concentratie- en motivatieproblemen heeft? Hij zal taboes moeten doorbreken. Als hij wil dat er op school rekening mee wordt gehouden moet hij praten.

Open kaart

In de praktijk maak ik dat ook iedere week mee. Het dilemma is dan vaak

dat je respect moet hebben voor de privacy van de leerling en zijn ouders, maar tegelijkertijd toch tegenover de docenten duidelijk moet maken dat er omstandigheden zijn die het leerproces bemoeilijken en waar ze zoveel mogelijk rekening mee moeten houden. Meestal schrijf ik dan een brief voor de docenten, die ik eerst aan de betreffende leerling laat lezen en pas verstuur als die het ermee eens is.

Met Charlotte heb ik dat ook zo gedaan. Omdat meerdere docenten er inmiddels schoon genoeg van hadden dat ze geregeld de klas uitliep, heb ik eerst overlegd met de moeder, of ik niet open kaart kon spelen met de dochter. Toen dat kon, heb ik haar duidelijk gemaakt dat ze grote problemen zou houden als ze tegen de wil van docenten de klas uit bleef lopen. Dat het óf het een óf het ander was: erover praten en de zaak correct regelen, of er niet over praten maar dan ook niet de klas uitlopen. We spraken toen af dat ik een briefje zou schrijven aan mijn collega's waarin ik aangaf dat er medische redenen waren en of ze er maar rekening mee wilden houden. Ik liet haar dat briefje eerst lezen en toen zij het met de formulering eens was stuurde ik het aan de betrokken docenten. Uiteindelijk vond ze het toch wel fijn dat de docenten er niet meer moeilijk over deden.

Het komt wel vaker voor dat ouders opbellen, maar niet willen dat hun zoon of dochter weet dat zij gebeld hebben. 'Hij is depressief, maar hij wil niet dat ze het op school weten'. 'Docent X is altijd zo keihard tegen hem: hij komt soms huilend thuis als hij economie heeft gehad'. 'Maar hij wil niet dat dat tegen die docent gezegd wordt hoor', voegen ze er aan toe. Voor de ogenschijnlijk stoere zoon is toegeven dat hij depri is taboe. En achter

de rug van je 17-jarige zoon naar school opbellen is voor menig democratisch ouderpaar enigszins taboe. Toch kan ook hier alleen het doorbreken van de taboes en praten met alle betrokkenen een oplossing bieden.

Botsende visies

Niet alleen leerlingen en ouders hebben hun taboe-onderwerpen, ook docenten. Zo hebben de leraren van de harde lijn er grote problemen mee wanneer ze worden aangesproken op hun gedrag in de klas. Leerlingen moeten zich gedragen, zeggen ze, en als die dat doen hebben de docenten geen problemen en kunnen professioneel functioneren. Ze willen afstand houden en vinden dat er niet aan hun autoriteit getornd mag worden. Dat is voor hen dus taboe.

Hier botsen verschillende visies, waar een coördinator dan toch zijn weg tussen zal moeten vinden. Zo moeten bij ons op school leerlingen die verwijderd worden een 'verwijderformulier' invullen. Daarop schrijft eerst de leerling waarom hij eruit is gestuurd, vervolgens schrijft de leraar er zijn versie bij en dan gaat het formulier naar de coördinator. Het komt dan echter voor dat leerlingen, zeker als ze er met vier of vijf tegelijk uitgestuurd worden, schrijven dat de docent half overspannen is en niet weet wat hij met de klas aan moet, dat hij de stof niet beheerst en meteen gestressed is als je iets vraagt.

Mag je als coördinator dan tegen de leerlingen zeggen dat de docent inderdaad niet lekker in zijn vel zit, bijvoorbeeld vanwege een scheiding of vanwege de gezondheid van hemzelf of van een van zijn familieleden? Nee, dan zou inbreuk zijn op zijn privacy. Maar soms, als ik weet dat een docent in een bepaalde periode inderdaad niet relaxt en naar behoren reageert, probeer ik begrip te vragen door in het

algemeen te zeggen dat leraren ook maar mensen zijn, dat wij ook dagen hebben dat we moeilijk vooruit te branden zijn, dat het soms gewoon goed tegen kan zitten in het leven en dat we dan in de klas ook niet meer super reageren. Er zijn genoeg leerlingen die goede verstaanders zijn en zo kun je dan soms toch even de druk van de ketel halen.

Autoriteit is niet meer heilig

De docenten van de harde lijn vinden een dergelijke benadering al bijna uit den boze. De procedure met het verwijderformulier, met ‘woord en wederwoord’ vinden zij fout. Ze wijzen erop dat leerlingen langs deze weg onbeperkt een docent in staat van beschuldiging kunnen stellen en in plaats van dat de coördinator de leerling stevig aanpakt zodat de lessen weer goed lopen, wordt er een collega in diskrediet gebracht door leugentjes en halve waarheden van een paar moeilijke pubers.

De schoolleiding echter kan tegenwoordig aan geen oudercontactgroep meer verkopen dat een docent in woede een leerling naroept dat hij de grootste etterbak van de school is (of nog erger) en zal dus de docent op zijn functioneren aanspreken. Leraren moeten kunnen omgaan met negatieve emoties. Het oude taboe van het ter discussie stellen van het functioneren van de docent is allang voorbij. In onze maatschappij is autoriteit niet meer heilig. Ook ministers worden publiekelijk aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Voor de leerlingbegeleider is het zaak zorgvuldig te laveren tussen collega’s, leerlingen en ouders.

Van nature ben ik eigenlijk een non-nonsens man. Ik kan me goed vinden in maatregelen als: ‘s morgens te laat in de les? Volgende dag een half uur eerder melden! Helemaal niets gedaan

in de les? Volgende keer de lesstof schriftelijk uitwerken! Brutaal tegen de leraar? Schrijf in de strafklas maar een A-viertje over hoe je je gedraagt tegenover ouders.

Maar het leven kan soms zo gecompliceerd zijn. In de praktijk, als leerlingen gaan praten en je krijgt zicht op de wereld achter de taboes, heb je het gevoel dat toepassen van regeltjes wel het laatste is waar je je mee bezig moet houden. En zo zoek je dan als leerlingbegeleider op de tast een weg door onderwijsland, tussen leerlingen, ouders en collega’s, tussen taboes en no-nonsens. ■